

УДК 373.61:338.48

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-265-269

ЩОГОЛЄВА Інна Валентинівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, економіки, права та туризму, Льотна академія Національного авіаційного університету

СОКОЛОВСЬКИЙ Віктор Анатолійович,

старший викладач кафедри менеджменту, економіки, права та туризму, Льотна академія Національного авіаційного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ

У статті розглянуто сутність і процес формування структури та змісту професійно орієнтованих дисциплін, які є базисом у фаховій підготовці майбутніх менеджерів туризму. Визначено, що побудова дисциплін за модульним принципом повинна передбачати їх завершеність, уніфікованість та взаємодію з іншими модулями. Структурування змісту дисциплін дозволяє керувати процесом навчання і активізувати пізнавальну діяльність студентів.

Ключові слова: професійно орієнтовані дисципліни, методична концепція дисципліни, підготовка менеджерів туризму.

Постановка проблеми. В Україні туризм проголошено державою одним з пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку країни. Багатоаспектність, поліфункціональність та мінливість туризму як специфічної діяльності, потребує підготовки професійних кадрів, які будуть здатні здійснювати професійну діяльність в цій галузі на високому рівні.

Специфіка галузі зумовлює здійснення моніторингу необхідних знань, умінь, навичок, якими повинні оволодіти майбутні менеджери туризму, і запровадження отриманих результатів в навчальний процес шляхом постійного оновлення змісту професійної підготовки і його приведення до вимог сьогодення.

На жаль, на практиці існують розбіжності між професійними вимогами до підготовки студентів і реальним станом їх підготовки. То ж необхідність удосконалення фахової підготовки майбутніх менеджерів туризму шляхом оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін зумовило актуальність досліджуваної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень вітчизняних науковців з проблем фахової підготовки спеціалістів для туристичної сфери в Україні і за кордоном дозволив констатувати, що ця проблема досліджувалась за декількома напрямками. Проблематика теорії професійної туристичної докладно представлена у працях О. Бейдика, І. Зоріна, В. Квартальнова, Л. Кнодель, В. Лозовецької, О. Любіцевої, В. Федорченка, Н. Фоменко. Теоретичні та практичні аспекти професійної туристичної освіти розглядалися в роботах Л. Лук'янової, Я. Олійника, Л. Поважної, М. Скрипник, Г. Цехмістрової. Проблеми науково-методичного забезпечення професійної освіти висвітлено в працях В. Безпалька, Б. Гершунського, Г. Осовської, Л. Лук'янової, В. Лозовецької, Г. Ковальчук, В. Нікіфорова, Л. Дольнікової.

Мета статті – обґрунтування теоретичних та методичних підходів до формування змісту і структури професійно орієнтованих дисциплін з метою підвищення якості фахової підготовки майбутніх менеджерів туризму.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших складових підготовки менеджерів туризму є професійно орієнтовані дисципліни, через зміст яких майбутній фахівець повинен набувати знання, вміння, навички та досвід, відповідні обраній спеціальності.

Льотна академія Національного авіаційного університету здійснює підготовку фахівців за спеціальністю 073 «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент туристичної індустрії» (туризм, готельний та ресторанний бізнес). Професійна підготовка ґрунтується на поєднанні загальної

підготовки з менеджменту, яка включає цикли економічних, управлінських та правових дисциплін, та спеціальною підготовкою з туристичного менеджменту.

До циклу професійно орієнтованих дисциплін входять наступні: рекреаційна географія, блок дисциплін з основ туристичного бізнесу, блок дисциплін з технології туристської діяльності, блок з організації туристської діяльності; блок економічних дисциплін, маркетингу та менеджменту туристичного підприємства.

Грунтуючись на підході Л. Г. Лук'янової [4] до розробки методичної концепції дисциплін, ми розпочали цей процес з визначення таких принципових моментів, як її складові (рис. 1).

Рис. 1 Складові методичної концепції професійно орієнтованих дисциплін

Викладання дисциплін професійно орієнтованого циклу передбачає підготовку відповідного програмно-методичного забезпечення. До навчально-методичного комплексу кожної з професійно орієнтованої дисципліни варіативного блоку включено: навчальну програму дисципліни; робочу програму дисципліни; методичні матеріали для підготовки до практичних занять; методичні матеріали для виконання самостійної роботи студентів; методичні матеріали для виконання індивідуальних завдань; методичні матеріали для виконання навчально-дослідного проекту [5].

Основою комплексу є програма дисципліни, яка має чітку мету, логічно побудовану структуру та орієнтована на розкриття тенденцій, закономірностей, особливостей професійної діяльності в галузі туризму та спрямована на розвиток у студентів широкого світогляду, формування професійних знань, умінь і навичок, зокрема комунікативних.

Здійснення підготовки майбутніх менеджерів туризму, які б задовольняли сучасним вимогам ринку туристичних послуг та вимогам роботодавців, передбачало уточнення змісту дисциплін професійно орієнтованого блоку, а також форм і методів роботи, щоб створити такі умови, які б найкращим чином сприяли професійному розвитку спеціалістів.

Уточнення змісту програм дисциплін професійно орієнтованого циклу ґрунтувалась на наступних принципах:

- принцип діяльнісного розуміння професії, який було реалізовано при розробці навчальної, робочої програми дисципліни та інших методичних матеріалів;
- принцип відповідності підготовки майбутніх спеціалістів галузі туризму та формування їх умінь сучасним світовим тенденціям розвитку туристичної освіти;
- принцип оновлення змісту дисциплін внаслідок динамічності галузі туризму та тенденцій на ринку туристичних послуг;
- принцип комплексної оцінки результатів роботи студентів;
- принцип відтворювання процесу навчання та його результатів;
- принцип модульної побудови навчального матеріалу.

На останньому принципі зупинимося більш детально. Модульна побудова професійно орієнтованих дисциплін передбачає групування навчальної інформації за змістом та взаємозв'язком з іншим навчальними елементами. Планування навчальної роботи студентів за змістовим модулем і за дисципліною в цілому передбачає врахування теоретичного матеріалу, практичних завдань та самостійної роботи студентів.

Ми погоджуємося з думкою В. Т. Лозовецької [3] яка вважає, що вивчення спеціальних дисциплін у підготовці майбутніх менеджерів з туризму повинне відбуватись за модульним підходом та має бути зорієнтованим на формування структурних елементів професійної компетентності в контексті виконання певних функціональних обов'язків або професійних дій. Кожен модуль має забезпечуватися опорним конспектом, діючою нормативно-технічною документацією, системою навчально-виробничих задач, пакетом індивідуальних професійних завдань дослідницького характеру, технологічними схемами та діаграмами, пакетом виробничих ситуацій, таблицями типових і нетипових виробничих ситуацій, конкретними методиками професійної підготовки.

Ми враховували вимоги до побудови модульних програм, сформульовані Г. О. Ковальчук [2], основними з яких є: цільове призначення інформаційних матеріалів, докладність навчального матеріалу в кожному модулі, відносна самостійність окремих елементів модуля, можливість реалізації постійного зворотного зв'язку.

Програми професійно орієнтованих дисциплін, за якими здійснюється підготовка майбутніх менеджерів туризму, були побудовані нами за модульним принципом, що сприяло визначенню структури дисципліни, селективному підходу до визначення тем курсу, дозволило уникнути дублювання тем у різних дисциплінах, визначити міжпредметні зв'язки, акцентувати на тих аспектах, які дозволяють з позиції конкретної дисципліни розглядати загальні об'єкти. В якості основних вимог до модулю, яких ми дотримувались, були визначені наступні: завершеність, уніфікованість, взаємодія з іншими модулями.

Проблема проектування змісту навчання завжди привертала увагу дослідників. В процесі оптимізації змісту навчальних дисциплін професійно орієнтованого циклу ми враховували підходи різних науковців та виокремили в цьому процесі наступні дії:

- вивчення і аналіз навчально-програмної документації;
- збір в різних джерелах інформації, що відноситься до змісту предмету та методики його викладання;
- здійснення відбору змісту предмета і його систематизація;
- корегування тематичного плану і змісту тем програми;
- систематизація і доробка відібраного матеріалу відповідно до конкретних умов;
- розробка розділів поодинокі методики викладання предмета, що не знайшли відбиття в навчально-методичній літературі;
- розробка перспективно-тематичного плану та інших видів документації з предмета.

На думку Л. В. Дольнікової [1], структурування змісту трактується, з одного боку, як спосіб активізації пізнавальної діяльності студента, а з іншого, як спосіб удосконалення керованості процесом навчання, вплив на хід цього процесу через методи управління.

Нами було проаналізовано наступні документи: Стандарт вищої освіти з напрямку «Менеджмент», освітньо-професійні програми, навчальні плани за спеціальністю «Менеджмент» спеціалізації «Менеджмент туристичної індустрії».

Збір інформації, яка має безпосереднє відношення до змісту професійно орієнтованих дисциплін варіативного блоку, став складним завданням. Відсутність уніфікації в назві дисциплін, а також в їх змісті, позначилась на змісті підручників і навчальних посібників, внаслідок чого викладач не має можливості запропонувати студентам підручник чи посібник, в якому була б зосереджена інформація з відповідним програмі дисципліни змістом в необхідному обсязі. Оптимізація змісту професійно орієнтованих дисциплін варіативного блоку включала визначення нами опорних знань з кожної дисципліни та фундаментальних закономірностей, які, з одного боку, є основою знань окремої дисципліни, а з іншого – узагальненим відображенням особливостей іншої дисципліни.

Дидактична підготовка змісту навчального матеріалу професійно орієнтованих дисциплін складалася в його відборі та систематизації на науковому, галузевому та професійному рівнях у вигляді диференційованих модулів і узагальнених навчальних елементів: навчальний елемент – процес, навчальний елемент – операція, навчальний елемент – прийом та навчальний елемент – дія. В процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін зміст навчальних елементів трансформувався в перелік загальнопрофесійних та комунікативних знань, вмінь, навичок, які цілісно представлені в структурі методичних матеріалів.

Структурування змісту навчального матеріалу з професійно орієнтованих дисциплін було процесом складним і неоднозначним. Проблема полягала в тому, що, по-перше, студенти отримують величезну кількість інформації в процесі навчання, яку важко засвоїти у повному обсязі. З іншого боку, студенти не завжди розуміють, які знання є для них пріоритетними, а які – додатковими. Тож завдання викладача – не тільки структурувати зміст матеріалу, а й зазначити провідні знання, які необхідні студенту в його подальшій професійній діяльності. Як показало практичне застосування такого підходу до проектування навчальних дисциплін, всі їх компоненти володіли специфічними можливостями в формуванні студентів – майбутніх менеджерів туризму, джерела яких містились не тільки в самих функціях компонентів, а й в їх вертикальних та горизонтальних зв'язках, цілях компонентів, а також змісті діяльності студентів і викладачів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблема якості підготовки спеціалістів для туристичної галузі була і є нагальною та потребує відповідних дій щодо її вирішення. Одним з напрямів підвищення якості професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму є розробка теоретичних підходів та їх методичної реалізації щодо структури та змісту професійно орієнтованих дисциплін, які й є базисом такої підготовки. Діяльнісний підхід в процесі розробки комплексу методичного забезпечення, його відповідність світовим тенденціям розвитку туристичної освіти, постійне оновлення змісту дисциплін, їх модульна побудова та практична спрямованість, повинні стати інструментами підвищення якості туристичної освіти. Подальші дослідження передбачають методичне забезпечення інтегративного підходу в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін майбутніми менеджерами туризму.

Список використаних джерел

1. Дольнікова Л. В. Теоретичні та методичні підходи до відбору основних змістових одиниць фундаментальних дисциплін під час підготовки бакалаврів з туризму / Л. В. Дольнікова // Вісник Львівського інституту економіки і туризму: збірник наукових статей / Головний редактор Бочан І. О. Львів: Львівський інститут економіки і туризму, 2005. № 1. 234 с.
2. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті: навч. посіб. / Г. О. Ковальчук. К.: КНЕУ, 2003. 298 с.
3. Лозовецька В. Т. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. / [В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак та ін.]; за заг. ред. В. Т. Лозовецької. К.: Інститут професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України. Лабораторія сфери послуг і туризму, 2010. 382 с.
4. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі : навч. метод. посіб. / Л. Г. Лук'янова. К.: Вища школа, 2008. 719 с.
5. Методичні вказівки щодо розробки та впровадження інтерактивних комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу підготовки фахівців з менеджменту на кафедрі менеджменту та економіки / укл. А. В. Залевський. Кіровоград: ДЛАУ, 2009. 64 с.

References

1. Dolnikova, L.V. (2005) *Teoretychni ta metodychni pidkhody do vidboru osnovnykh zmistovykh odynyts fundamentalnykh dysyplin pid chas pidhotovky bakalavriv z turyzmu [Theoretical and methodical approaches to the selection of the basic content units of fundamental disciplines during the preparation of bachelors on tourism]*. Visnyk Lvivskoho instytutu ekonomiky i turyzmu, Vyp. 1. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, H.O. (2003). *Aktyvizatsiia navchannia v ekonomichnii osviti: navch. posib. [Activation of training in economic education]*. K. KNEU [in Ukrainian].
3. Lozovetska, V.T. (2010). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia sfery posluh i turyzmu: navch.-metod. posib. [Formation of professional competence of a specialist in the sphere of services and tourism]*.

K. Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. Laboratoriia sfery posluh i turyzmu [in Ukrainian].

4. Lukianova, L.H. (2008). *Osvita v turyzmi: navch. metod. posib. [Education in tourism]*. K. Vyscha shkola [in Ukrainian].

5. *Metodychni vказivky shchodo rozrobky ta vprovadzhenia interaktyvnykh kompleksiv navchalno-metodychnoho zabezpechennia dystsyplin za vymohamy kredytno-modulnoi systemy orhanizatsii navchalnoho protsesu pidhotovky fakhivtsiv z menedzhmentu na kafedri menedzhmentu ta ekonomiky [Methodical instructions on the development and implementation of interactive complexes of teaching and methodological provision of disciplines on the requirements of the credit-module system of the organization of the educational process of training specialists in management at the Department of Management and Economics]*. ukl. A. V. Zalevskiy. Kirovohrad. DLAU, 2009. 64 s. [in Ukrainian].

SHCHOHOLIEVA Inna, PhD (Pedagogics), asst. professor, Flight Academy of National Aviation University;

SOKOLOVSKIY Victor, Senior Lecturer, Flight Academy of National Aviation University.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF CONTENT AND STRUCTURE OF PROFESSIONALLY ORIENTED DISCIPLINES IN TOURISM MANAGERS TRAINING

Abstract. *Tourism is proclaimed by the state as one of the priority directions of the country's socio-economic development in Ukraine. Multidimensionality, polyfunctionality and volatility of tourism as a specific activity require training of professionals who will be able to carry out professional activities in this sector at a high level.*

Sector-specific issues determine the monitoring of the necessary knowledge, skills that should be mastered by future tourism managers, and the implementation of the results obtained in the educational process by constantly updating the training contents and adjusting it to the current requirements.

Training of future tourism managers that would meet the current requirements both of the tourist services market and the employers provided for the clarification of the content of the professionally oriented block disciplines, as well as the forms and methods of work, in order to create conditions that would best facilitate the professional development of specialists.

The quality problem of training specialists for the tourism industry was and remains urgent, and requires appropriate action for its resolving. One of the directions of improving the training quality of future tourism managers is the development of theoretical approaches and their methodological implementation in the context of the structure and content of professionally oriented disciplines, which are the basis for such training. The operational approach in the methodological complex development process, its conformity with the world trends in the development of tourism education, the continuous updating of disciplines content, their modular construction and practical orientation should become tools for tourism education quality improving.

Key words: *professionally oriented disciplines, methodical concept of discipline, training of tourism managers.*

*Одержано редакцією: 25.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 19.03.2019 р.*